

УДК 378.091.64:[378:373.2.091.12.011.3-051]

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Смолянко Ю.М., аспірант
кафедри дошкільної та початкової освіти

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

У статті висвітлено досвід створення та реалізовану апробацію навчального посібника щодо ефективності вивчення авторського спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 012 «Дошкільна освіта» Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Зауважено, що навчальний посібник розроблено у рамках експериментального дослідження, спрямованого на підвищення рівня сформованості професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу, розвитку його професійних вмінь, відповідного рівня культури поведінки та культури професійно-педагогічного спілкування. Обґрунтовано доцільність використання навчального посібника «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» для студентів і викладачів вищих навчальних закладів, вихователів дошкільних навчальних закладів та вихователів-практиків.

Ключові слова: навчальна програма, авторський спецкурс, навчальний посібник, майбутній вихователь дошкільного навчального закладу.

В статье отражен опыт создания учебного пособия по эффективности изучения авторского спецкурса «Формирование профессиональной культуры будущего воспитателя дошкольного учебного заведения» для студентов дневной и заочной форм обучения специальности 012 «Дошкольное образование» Черниговского национального педагогического университета имени Т.Г. Шевченко. Отмечено, что учебное пособие разработано в рамках экспериментального исследования, направленного на повышение уровня сформированности профессиональной культуры будущего воспитателя дошкольного учебного заведения, развития его профессиональных умений, соответствующего уровня культуры поведения и культуры профессионально-педагогического общения. Обоснована целесообразность использования учебного пособия «Формирование профессиональной культуры будущего воспитателя дошкольного учебного заведения» для студентов и преподавателей высших учебных заведений, воспитателей дошкольных учебных заведений и воспитателей-практиков.

Ключевые слова: учебная программа, авторский спецкурс, учебное пособие, будущий воспитатель дошкольного учебного заведения.

Smolianko Y.M. TEXTBOOK AS MEAN OF FUTURE PRESCHOOL TEACHER'S PROFESSIONAL CULTURE FORMATION

Creation experience of the textbook about studying of author's special course «Future preschool teacher's professional culture formation» for intermural and extramural students, specialty 012 «Preschool education», Chernihiv National Pedagogical University named after T. Shevchenko is reflected in the article. The textbook is developed within the sphere of experimental research directed for increasing of a future preschool teacher's professional culture formation level, development of professional abilities, appropriate culture of behaviour level and professional and pedagogical communication culture. Usage practicability of the textbook «Future preschool teacher's professional culture formation» for students and teachers of higher educational institutions, preschool teachers and experts tutors is proved.

Key words: curriculum, author's special course, textbook, future preschool teacher.

Постановка проблеми. Необхідність формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу (далі – ДНЗ) зумовлена зростаючими вимогами до здійснення їх професійно-педагогічної діяльності та потребами в постійному саморозвитку й самовдосконаленні. Ефективність виконання вихователем дошкільного навчального закладу функціональних обов'язків залежить від рівня його власної культури.

Актуальною за сучасних умов стає робота теоретичних положень й практичних

рекомендацій із формування та підвищення професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у процесі фахової підготовки.

Фахова підготовка є частиною організованого педагогічного процесу з набуття професійних знань, умінь і ціннісних установок майбутнього фахівця, що реалізується в межах відповідного циклу Галузевого стандарту. Основним документом, що регламентує процес фахової підготовки у вищому навчальному закладі, є Держав-

ний стандарт підготовки фахівця. Зміст підготовки фахівців певних освітньо-кваліфікаційних рівнів визначається освітньо-професійною програмою, де є перелік нормативних і вибіркових дисциплін, засвоєння яких здійснюється відповідно до структурно-логічної схеми – науково і методично обґрунтованої послідовності їх вивчення [3].

У зв'язку з цим було введено до варіативної частини робочого навчального плану циклу поглибленої фахової підготовки студентів освітнього ступеня «магістр» спеціальності 012 «Дошкільна освіта» спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу». Зазначений авторський спецкурс пропонується студентам денної та заочної форм навчання факультету початкового навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

З метою визначення ефективності вивчення авторського спецкурсу вбачаємо за доцільне й необхідне створити та апробувати в освітньому процесі вищого навчального закладу навчальний посібник «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми професійної культури та її формування розглядаються різнобічно вченими: теоретичні засади професійної культури (С. Батишев, І. Сабатовська, С. Сисоева та ін.); формування професійної культури у майбутніх фахівців різних галузей освіти (В. Гриньова, І. Ісаєв, В. Сластьонін та ін.); формування професійної культури на засадах культурологічного підходу (І. Зязюн, Н. Ничкало, І. Пальшкова та ін.); педагогічні умови формування професійної культури майбутніх педагогів (А. Новікова, Л. Нікіфорова та ін.). Проте нині бракує дослідження проблеми формування професійної культури в межах навчання майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в висвітленні досвіду створення та апробації в освітньому процесі вишу навчального посібника «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши теоретико-методичний стан підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів у вищих навчальних закладах Укра-

їни, виявили, що більшість університетів у процесі вивчення різного циклу навчальних дисциплін не розробляють навчальні курси, які б безпосередньо спрямовувалися на формування й розвиток професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти. Однак, безумовно, освітній простір потребує високої якості фахівців, який корелюється з цілями Болонського процесу.

Низький рівень розвитку професійної самосвідомості, сформованості професійно необхідних якостей за умов усвідомлення їхньої значущості для подальшого професійно-особистісного зростання, недостатнє володіння навичками і вміннями професійного спілкування, відповідної поведінки та культури зумовили потребу теоретичного обґрунтування, розробки та експериментальної перевірки педагогічної ефективності авторського спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу», який, на нашу думку, забезпечив би професійну підготовку майбутнього вихователя ДНЗ до формування й підвищення у нього професійної культури.

Одним із засобів для вирішення зазначеної проблеми в освітньому процесі ВНЗ може стати розроблений навчальний посібник «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу».

Посібник містить навчальну і робочу програми, список рекомендованої літератури, додатки (опорна лекція, перелік педагогічних ситуацій, що можуть статись у ДНЗ, рекомендації майбутньому вихователю ДНЗ щодо успішної педагогічної діяльності, зразки анкет), глосарій. Навчальний посібник орієнтований на кредитно-модульну систему організації навчального процесу в умовах впровадження ідей Болонського процесу.

Навчальним планом передбачено вивчення навчального спеціального курсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» для студентів V курсу денної та заочної форм навчання освітнього ступеня «магістр» у загальному обсязі 90 годин (3 кредити за шкалою ECTS), з них 30 годин – аудиторні заняття, а 60 годин – самостійна робота. Також вивчення авторського спецкурсу передбачено для студентів I курсу заочної форми навчання освітнього ступеня «бакалавр» напряму підготовки «Дошкільна освіта» у загальному обсязі 90 годин (3 кредити за шкалою ECTS), з них 10 годин – аудиторні заняття, а 80 годин – самостійна робота.

Його опанування містить такі види діяльності: лекційні і практичні заняття, самостійна робота та виконання індивідуального навчально-дослідного завдання. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

Зміст навчальної програми структуровано за такими модулями:

- теоретичні основи проблеми формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу в процесі фахової підготовки;

- педагогічні умови формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу в освітньому процесі «вишу»;

- професійна культура майбутніх педагогів-вихователів в умовах сучасного суспільства.

У межах кожного змістового модуля навчальний матеріал посібника розподілено на 2 частини – теоретичну і практичну. Теоретична частина містить список рекомендованої (основної та додаткової) літератури до кожної теми та ґрунтовний виклад основних наукових положень. Практична частина зорієнтована на індивідуальні навчально-дослідні завдання, завдання для самостійної роботи, перелік непередбачуваних педагогічних ситуацій, які можуть трапитися у дошкільних навчальних закладах й способи їх вирішення та питань для самоконтролю.

Матеріали, представлені в навчальному посібнику, можуть використовуватися студентами денної та заочної форм навчання спеціальності 012 «Дошкільна освіта» для підготовки до лекційних (опорні лекції та лекції з пропусками, лекції-презентації, проблемні лекції тощо) й практичних занять, написання доповідей, творів-роздумів, проведення диспутів, виконання самостійних робіт та створення навчальних творчих проектів із досліджуваної проблеми.

Програма навчального предмета розрахована на один семестр. На розгляд теоретичної частини, яка складається із 8 тем, відведено 16 годин. На розгляд практичної частини відведено 14 годин та 60 годин – на самостійну роботу студента. Наприкінці першого семестру вивчення авторського спецкурсу програма передбачає консультацію та складання заліку (виконання творчого проекту та його презентація).

Розроблений спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» взаємопов'язаний із такими навчальними дисциплінами, як «Філософія», «Педагогіка», «Дошкільна педагогіка», «Культуро-

логія», «Психологія», «Логіка», «Актуальні проблеми дошкільної освіти», «Педагогічна творчість», «Педагогічна етика». Це стає запорукою інтегративного поєднання різних дисциплін та дає змогу створити цілісну систему знань цього навчального спецкурсу.

Вважаємо, що для забезпечення ефективності процесу формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти необхідно враховувати такі педагогічні умови: цілеспрямоване формування у студентів позитивної мотивації до оволодіння професійною культурою та зорієнтованість на саморозвиток і самовдосконалення на постійній рефлексивній основі; упровадження в освітній процес спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу»; оволодіння студентами навичками самоаналізу професійно-особистісних якостей у процесі опанування навчальним матеріалом спецкурсу та розв'язання проблемних педагогічних ситуацій і завдань [3].

Для визначення рівнів сформованості професійної культури майбутніх вихователів ДНЗ нами було використано педагогічний експеримент.

Із метою практичної перевірки розробленого спецкурсу на факультеті початкового навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка здійснюється дослідно-експериментальна робота щодо формування у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів професійної культури.

Для проведення експерименту було поставлено такі завдання:

- виявлення рівня сформованості професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у процесі фахової підготовки;

- апробація авторського спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» для студентів I курсу заочної форми та V курсу денної та заочної форми навчання спеціальності 012 «Дошкільна освіта»;

- дослідження ефективності впливу розробленого авторського курсу на якість процесу засвоєння студентами навчальної дисципліни «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу»;

- розробка та впровадження в практику підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу освітнього ступеня «бакалавра» та «магістра» дошкільної освіти експериментального навчаль-

ного посібника «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу».

До педагогічного експерименту було залучено студентів освітніх ступенів «бакалавр» й «магістр» та вихователів дошкільних навчальних закладів м. Чернігова й дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 1 комбінованого типу «Світлячок» (м. Борзна). Базою дослідження на етапі педагогічного експерименту було обрано та залучено студентів Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Обговорення доцільності введення авторського спецкурсу здійснено на науково-методичному семінарі «Підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та вихователів дошкільних навчальних закладів» кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Методика діагностики рівнів сформованості професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів містить такі методики: «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір у модифікації А. Реана), «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), розроблених анкет: на виявлення ефективності вивчення навчального спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу», «Моя оцінка рівня сформованості професійної культури» (за О. Попчук), – розроблених педагогічних ситуацій, що можуть трапитися у ДНЗ та способи їх вирішення, бесіди тощо.

Кількісні дані були отримані в результаті аналізу контрольних зрізів, тестів, анкет на визначення й оцінки рівня сформованості професійної культури у студентів – майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Визначення рівня сформованості професійної культури здійснювалось за такими критеріями:

– низький рівень (2 бали) – студент із постійною допомогою викладача може виконувати тільки фрагменти запропонованих завдань, допускає значні помилки під час виконання більшості педагогічних завдань, має низький рівень розвитку професійної самосвідомості. Проходячи анкетування (тестування), показує до 25% правильних відповідей;

– середній рівень (3 бали) – студент виявляє неповні знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, виконує практичну роботу з певною кількістю помилок, має недостатнє володіння навичками і вміннями професійного спілкування. Про-

ходячи анкетування (тестування), показує до 50% правильних відповідей;

– достатній рівень (4 бали) – знання студента є доволі повними, може правильно володіти вивченим матеріалом та вільно застосовувати набуті знання в стандартних ситуаціях, уміє робити висновки. Відповідь студента характеризується повнотою, логічністю, обґрунтованістю, але з деякими неточностями. Самостійно застосовує теоретичні знання для виконання практичних завдань. Проходячи анкетування (тестування), показує до 75% правильних відповідей;

– високий рівень (5 балів) – студент володіє міцними, глибокими, системними знаннями, здатний вміло використовувати їх у нестандартних ситуаціях педагогічної діяльності, уміє узагальнювати й систематизувати інформацію, виявляє здатність приймати творчі рішення у виконанні теоретичних й практичних завдань, володіє навичками і вміннями професійного спілкування, поведінки та культури. Проходячи анкетування (тестування), показує до 100% правильних відповідей.

Здобуті результати засвідчили, що на початок експерименту студенти мали однаковий рівень сформованості професійної культури.

Наступне завдання педагогічного експерименту полягало в апробації розробленого авторського спецкурсу. На цьому етапі студентам було запропоновано авторську технологію формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в освітньому процесі вишу, основним змістовим компонентом якої став авторський спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу».

З метою ефективної реалізації поставлених дослідницьких завдань розробили програму спостережень, яка передбачала з'ясування мети і завдань спостереження та вплив запропонованої системи дій на динаміку розвитку й формування професійної культури студентів. Респондентами виступали викладачі та студенти вищого навчального закладу, що уможливило різнобічний аналіз досліджуваної проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, а саме: педагогічні спостереження за навчальною діяльністю студентів, бесіди, анкетування, тестування.

У процесі апробації експериментального спецкурсу вирішувалися такі завдання:

– визначити рівень якості знань та вмінь студентів з основ фахової підготовки;

– провести експертну оцінку авторського спецкурсу «Формування професійної куль-

тури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу».

Визначення рівня засвоєння знань студентами з навчальної дисципліни «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» проводилося за допомогою анкетування та тестування.

У кінці вивчення навчального курсу здійснювали анкетування студентів спеціальності «Дошкільна освіта» для вияву ефективності вивчення авторського спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу»: зміст навчального спеціального курсу, набуття навичок та вмінь, методи передачі інформації, організація занять, що розвивають професійний і творчий потенціал, культуру поведінки, мислення, особистісні якості. Тестування проводилось після засвоєння студентами теоретичного матеріалу, виконання практичних робіт та індивідуального навчально-дослідницького завдання.

Аналіз експериментальних даних дослідження показав, що студенти факультету початкового навчання мають доволі високі показники рівня знань зі спецкурсу.

Паралельно з експериментальною апробацією змісту програми авторського спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» ми провели його експертну оцінку студентами факультету початкового навчання.

Загалом студенти позитивно оцінили зміст навчального спецкурсу та навчального посібника, зазначивши, що в ньому досить повно реалізовано такі принципи навчання, як: науковість, доступність, ґрунтовність, врахування професійної спрямованості навчального матеріалу тощо.

Експертна оцінка варіативного спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» визначалася за такими критеріями, як: науковість, забезпечення єдності навчання та розвитку особистості, доступність, професійна спрямованість змісту, ґрунтовність, достатність годин за навчальними модулями програми курсу та ін.

Висновки проведеного дослідження. Результати проведеної експериментальної роботи свідчать про ефективність розро-

бленого авторського спецкурсу щодо формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі їхньої професійної підготовки, що підтверджується позитивною динамікою рівнів сформованості показників професійної культури.

Вважаємо, що запровадження й вивчення авторського спецкурсу для студентів V курсу навчання денної та заочної форм навчання є корисним у процесі навчання. Навчальний посібник є ефективним засобом до вивчення спецкурсу, він посилить спрямованість студентів на формування професійної культури та забезпечить розуміння майбутніми фахівцями залежності між ефективною професійною діяльністю і належним рівнем професійної культури.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у тому, щоб увесь навчальний матеріал (конспекти лекцій та їх презентації, методичні вказівки для виконання практичних робіт, навчальний посібник, список рекомендованих джерел, фрагменти навчальних відеофільмів, перелік самостійної роботи студентів тощо) подати за допомогою комп'ютерно-комунікаційних технологій, а саме дистанційної платформи MOODLE, використовуючи для підтримки очної та заочної форм навчання. Користувачі системи Moodle, а саме викладачі та студенти, отримують доступ до ресурсів за допомогою веб-браузера із різних місць, використовуючи мережу Інтернет (навчальної аудиторії, робочого місця, дому тощо). Для того щоб попрацювати з будь-яким ресурсом, студенту достатньо буде зайти в систему Moodle під своїм логіном і паролем, знайти потрібний навчальний курс, записатися на нього, відкрити (завантажити) необхідний ресурс.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
2. Стрілець С. Інновації у вищій педагогічній освіті: теорія і практика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів [2-ге вид., допов. і переробл.] / С. Стрілець. – Чернігів: Видавець Лозовий В., 2015. – 544 с.
3. Туркот Т. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.